

Hazelmuis. Foto Wesley Overman

Netwerknatuur

Onderzoeken en realiseren - een kwestie van durven en vooral van doen!

Ingezonden door Kees Canters

De laatste jaren dreigt de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in het slop te geraken. Die EHS kan worden beschouwd als integraal plan om de verschillende natuurgebieden in Nederland met elkaar te verbinden om zodoende de uitwisseling van (individuen van) soorten tussen die gebieden te vergemakkelijken. Volgens het Natuurbeleidsplan van LNV uit 1990 zou deze EHS in 2018 gerealiseerd

moeten zijn. Verliep die realisatie in eerste instantie moeizaam en vooral ook traag door het grote aantal direct betrokken partijen en het hierdoor complexe overleg dat gevoerd moest worden om de plannen op vrijwillige basis concrete vorm te geven, door de financieel-economische crisis is daar nu ook en veel nadrukkelijker dan voorheen de financiering van deze plannen bijgekomen. Er zijn echter ook andersoor-

tige problemen die m.i. te maken hebben met een gebrek aan durf en daadkracht, waarbij onderscheid gemaakt kan worden tussen theorie en praktijk. Ik geef van elk een voorbeeld:

Eerst een voorbeeld waarbij de theorievorming, namelijk door het doen van onderzoek, een rol speelt. In een vorige aflevering van Zoogdier (20-4: 24-25; 2010) stelden Huele c.s. aan de orde dat er geen

goed inzicht bestaat in (een deel van) de effecten van ontsnipperde maatregelen zoals die met name door RWS sinds de jaren negentig worden gerealiseerd. Ook geven zij aan dat er drie boeiende, theoretische modellen beschikbaar zijn die als uitgangspunt zouden kunnen dienen om die nog grotendeels onbekende effecten te achterhalen.

Sinds jaar en dag wekt het verbazing dat er nauwelijks meer bekend is over de effectiviteit van ontsnipperende maatregelen dan dat faunatunnels, ecoducten en wat dies meer zij, worden gebruikt door de dieren waarvoor die voorzieningen zijn bedoeld. Uit kleinschalig onderzoek op en direct bij individuele voorzieningen is gebleken dat de meest uiteenlopende soorten van de ene kant van een weg via brug of tunnel naar de andere kant van die weg gaan. Naar de effecten op populatieniveau, zoals de verhoging van de genetische variatie, is tot op heden echter nauwelijks onderzoek gedaan. En toch worden er in Nederland jaarlijks miljoenen uitgegeven voor de aanleg van dit soort voorzieningen - uitgaven die overigens slechts een fractie vormen van de totale uitgaven voor aanleg, verbetering, verbreding en onderhoud van wegen. In het kader van beleidsevaluatie lijkt het me wenselijk dat diepgaander onderzoek naar alle effecten van dit specifieke natuurbeleid wordt verricht.

Zo'n onderzoek zal veelomvattend en langlopend zijn en daardoor in absolute termen veel geld kosten. Ik doe daarom een voorstel: begin en doe het in stappen! Meer concreet, start een vooronderzoek dat uit twee deelonderzoeken bestaat, waarbij als ruwe kostenindicatie aan de inzet van zo'n drie onderzoekers gedacht kan worden die een jaar lang onderzoek doen, totale kosten: enkele tonnen:

- 1) een bureauonderzoek, waarin de theoretische modellen met elkaar worden vergeleken en in het kader van ontsnipperende maatregelen wordt nagegaan a) welke parameters uit die modellen het meest wenselijk zijn om te kennen en te meten en b) de wijze waarop die parameters kunnen worden gemeten;
- 2) een programmeringstudie, waarin wordt nagegaan hoe een integraal, Europees onderzoek zou kunnen worden opgezet en uitgevoerd naar al de effecten - de kennislacunes doen zich namelijk ook voelen in andere Europese landen!

Om de gedachten nog concreter te maken stel ik tevens voor om voor de financiering van dit vooronderzoek de volgende ver-

deelsleutel te hanteren: 25% V&W (= RWS), 25% O&W (= onderzoekswereld), 12,5% VROM, 12,5% LNV en 25% IPO (= de provincies). Omdat ook in het buitenland met dit probleem geworsteld wordt, is het misschien ook slim (en profijtelijk!) om van meet af aan ook aan internationale (mede)financiering te denken.

Het lijkt er nu namelijk op dat de inhoudelijk meest betrokken partijen er niet uit komen en dat is gezien de bedragen die er tegenwoordig aan ontsnipperende maatregelen worden besteed niet meer te verantwoorden richting Tweede Kamer en Provinciale Staten. RWS kan hier het initiatief nemen en daarmee de durf tonen om ook de effectiviteit van haar werkzaamheden voor de natuur aan kritisch onderzoek te onderwerpen.

Voor mijn voorbeeld uit de praktijk ga ik naar het zuiden van het land. Het is algemeen bekend dat in Zuid-Limburg vooral de biotopen 'houtwallen / heggen / graften / bosranden' en 'droog schraalgrasland' sinds jaar en dag sterk bedreigd worden. Niet alleen in kwalitatieve zin maar ook en vooral in kwantitatieve zin: de lengte en het oppervlak van deze biotopen neemt nog steeds af. Uit talloze onderzoeken en evenzovele publicaties is ook bekend dat de droge schraalgraslanden, waaronder ook wegbermen te rekenen zijn, vooral van betekenis zijn voor flora en kleine fauna (zoals kevers, vlinders en andere insecten maar bij voorbeeld ook slakken) en de houtwallen c.a. vooral voor de grotere fauna (zeg: vogels en zoogdieren).

Bij het de instandhouding van deze biotopen richt het beheer zich vooral op de gebieden zelf, het zogenoemde inwendig beheer, veel minder aandacht is er van die zijde voor het 'uitwendig beheer' met daarbij aandacht voor de wisselwerkingen tussen de overeenkomende gebieden. Dat komt bijvoorbeeld duidelijk naar voren in de omgang met de hazelmuis.

Tegenwoordig komt de hazelmuis alleen nog voor in (de randen van) de bossen en in houtwallen in de directe omgeving van Vaals, dat wil zeggen in het uiterste zuidoosten van Zuid-Limburg. De hazelmuis is een bedreigde soort en dat betekent dat de vinger aan de pols gehouden wordt: elk najaar tellen vrijwilligers langs vaste transecten nesten van de hazelmuis. Daarbij blijkt regelmatig dat het uitgevoerde beheer prima in orde is: in de juiste maand(en) uitgevoerd en bovendien met oog voor de kwetsbaarheid van het biotoop.

Echter, regelmatig blijkt ook dat dit beheer

verkeerd uitpakt en daar lijkt geen kruid tegen gewassen. Wanneer de ene eigenaar / beheerder is overtuigd dat het anders kan, dan is elders de beheerssituatie weer veranderd en moet daarover weer contact worden gezocht, overlegd worden enz. enz. Kortom, m.i. dweilen met de kraan open - en bovendien frustrerend voor alle betrokken partijen, want polemiserend en veel tijd en energie vragend en daardoor duur. Als alternatief stel ik daarom voor om de aandacht veel meer te richten op het creëren van een duurzaam netwerk van houtwallen, heggen, graften en goed ontwikkelde bosranden. Het ligt dan voor de hand om bij zo'n regionale, grootschalige aanpak meteen ook aandacht te geven aan eenzelfde netwerk voor droge schraalgraslanden.

Voor zo'n plan is niet alleen durf nodig maar ook en vooral een sterke wil om het, liefst samen met andere betrokken partijen, te doen. Als uitgangspunt zou kunnen dienen het frame van het Fietsroutenetwerk zoals dat in Zuid-Limburg is gecreëerd met bij voorbeeld de zuidelijke bermen grazig en de noordelijke bermen met een houtwal begroeid. Dit betekent ook dat op 'natuurlijke' wijze en daarmee concreet wordt aangesloten op de natuurlijke, economische kurk van deze nu leeglopende en sociaal-economisch steeds zwakker wordende regio.

Het initiatief zou hier genomen kunnen worden door het dit jaar precies 100 jaar bestaande Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, mogelijk zelfs in samenwerking met het VVV Valkenburg dat dit jaar ook jubileert -125 jaar; in 1885 was dit de eerste VVV in Nederland! En ik denk dat de verschillende terreinbeherende organisaties die in Zuid-Limburg actief zijn, zoals SBB, NM, Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg en het Limburgs Landschap maar ook de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, zich graag zullen aansluiten bij dit initiatief. Ook de in soortengroepen gespecialiseerde organisaties zoals FLORON, SOVON, de Vlinderstichting en, last but not least, de Zoogdierverseniging zullen niet achter willen blijven. Bij de laatste partij vormt aandacht voor het landschap sinds kort zelfs een expliciet onderdeel van het Meerjarenprogramma 2010-2015.

Het is een kwestie van durven en vooral van doen: 'Ons Heuvelland' is het zeker waard!

Kees Canters, bioloog
k.j.c.canters@gmail.com